

Ahokotasunaren balio pragmatikoa ipuin kontaketan. Koldo Amestoy kontalariaren zenbait ipuin azterketa

Eneritz A. García-Arriola

Haur eta Lehen Hezkuntzako irakaslea
Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU
garciarriola@gmail.com

DOI: <http://dx.doi.org/10.1387/tantak.18011>

GAKO-HITZAK: ipuina, kontaketa, bolumena, intonazioa, abiada, etenak, komunikazio estrategiak, balio pragmatikoa.

SARRERA

Ipuinak kontaktzea da sentitzea, jolastea, dramatizatzea, besteak beste. Aitzitik, noizbait ipuinen bat kontaktzen saiatu den edonork primeran daki ipuinek kontaktzea zein irakurtzea ez dela zeregin erraza. Ipuin kontalari edo irakurle ona denak badaki ipuinen bidez umeen arreta bereganatzen, momentu batez sorgintzen. Honek haurrak istorioez disfrutatzen duten bitartean gauza desberdinak ikastea ahalbidetzen du.

Haatik, badirudi hezkuntza formalaren esparruan, askotan ipuin kontaketa edo irakurketa umeek hizkuntza garapen (hiztegia, sintaxia...) baliabidea izatera mugatu dela. Baina, Haur zein Lehen Hezkuntzan ipuin kontaketa gozamenezko ekintza moduan erabiltzea ipuinen aukeraketa bezain garrantzitsua da. Haur Hezkuntzan, adibidez, batzuetan momentuko gaia-rekin zerikusia duen ipuina etengabeki okitu arte irakurtzen da.

Beste batzuetan, berriz, ipuinek kontatzeari ez zaio behar besteko garrantzirik ematen eta gelan aurki daitekeen edozein ipuin, esate baterako, ikasleek etxetik ekarritakoak eta alde zuzenetik prestatu gabekoak irakurtzen dira haren egokitasuna, ikasleen interesekoa den kontuan hartu barik eta ipuina kontatzerako unean ahokotasunari eta gorputz-adierazpenari asko erreparatu barik; eta disfrutatzekeo denbora-tarte hori ekintza aspergarrian eta zentzugabeen bihurtzen du.

Gauzak horrela, esku artean duzun beste lan honetan, Koldo Amestoy ipuin kontalariaren hiru kontakizunen grabaketak corpustzat hartu dira eta horietan Amestoyk erabiltzen dituen bolumena, intonazioa, erritmoa eta eten kopurua aztertu da. Ahozko teknika hauek, lehenik eta behin, ikerketa teoriko baten bidez aurrean dira, ondoren ipuinen entzunaldiaren bidez hauek baieztatuz edota bat ez etorritako kasuetan kontalariak erabilitako komunikazioa estrategia deskribatuz eta azalduz.

Modu honetan, Koldo Amestoyk ipuin kontaketa erabiltzen dituen ahozko estrategien deskribapenen bidez, irakasleek eguneroko ipuin kontaketa erabil ditzaketen strategiak ezagutuko dituzte eta eguneroko ipuin kontaketa aplikatu, kontaketa askoz esanguratsuagoa eginez.

IPUINAK ETA IPUINGINTZA

Ipuina gertakizun sinpleak dituen kontraera laburra da, eta bere funtzioen artean norbere kultura ezagutzen laguntzea eta orokorrean mundua ulertzea daude (Jiménez, Gómez, Aguado eta Ballesteros, 2001). Ipuingintza (kontalaritza), bere aldetik, «kontu edo ipuin bat jendaurre batean eta momentu jakin batean, bere burua kontalaritzat duen baten eskutik eta ahoz gauzatzen den hizkuntza» jardura bat da (Díaz de Gereñu, 2005:32), eskola-maila eta adin guztietan erabiltzeko baliagarria dena (Bryant, 1984).

Hala ere, Díaz de Gereñuk (2005) ipuingintzaren fenomeno batez ohar-tarazten du: ikasleak nagusitu eta idazmen gaitasunez jabetu ahala, gelan ahozko kontaketa presentzia murrizten doa, ipuin kontaketa jardura gehienbat irakurtzen ez dakitenei bakarrik murriztuz. Hezkuntza-mailetan gora joan ahala, Díaz de Gereñuren (2005:34) ustez ahozko kontaketa jardura edota lanketa murrizten da:

Ipuin edo narrazio laburren lanketa eta sormena idazketaren ikasketa prozesuarekin ia batera egiten den jardura da, eta beharrezko hezkuntza osoan jarraitzen du, batxilergoa barne. Ahozko kontaketa, berriz, alderantzizko bidea egiten du: haur txikiei ahoz kontaktatzen zaizkie ipuinak, baina adinean aurrera egin ahala, desagertu egiten da ahozko kontaketa hutsa irakurketa jardueratik, bai gozamerako ekintza bezala eta bai irakaspen objektu bezala. Zergatik hainbeste garrantzi kontaketa idatzizko moldearen lanketari eskolatze prozesu osoan zehar, eta ez hainbeste kontu horien ahozko moldearenari?

Eskolan, idatzizko gaitasuna ahozkoaren gainetik dago; baina, ahozko gaitasuna idatzizkoa bezain garrantzitsua da. Hala ere, bai idazmen zein ahozko gaitasuna eguneroko bizitzan eraginkortasunez jarduteko ezinbestekoak dira, une horretan umeak inguruaren elkarrekintzarako beharrez-

koak dituen hizkuntza egiturak, hiztegia; horrez gain, haurrak sentitu, adierazi, konbentzitu eta sozializatu dezake.

IPUIN KONTAKETAREN ONURAK

Ipuin kontaketa-aren onurak umeen hizkuntza-garapenaz haratago doaz. Hori adierazten du Padovanik (1999) ikerketa baten ondorioak azaltzen dituenean. Lan horretan aztertzen du ikasgela batean, sistematikoki, ipuin kontaketa-arekin hastean talde-dinamikan aldaketa handiak antzeman zituela. Esaterako, irakaslearekin loturarik ez zuten ikasleak istorioen bidez erakartzea lortu zuen eta irakasle eta ikasle horien artean lotura sendoagoa sortu zen.

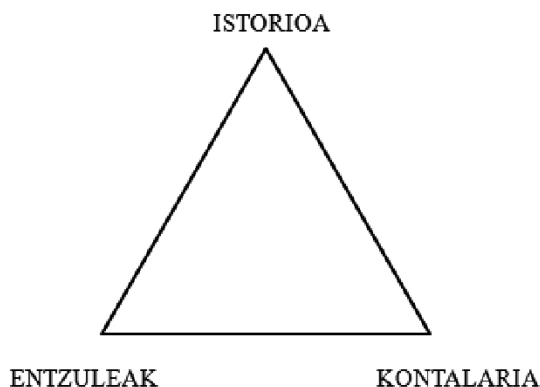
Gelan, ikasleen ezaugarriak kontuan izanda eta ipuin kontaketa-arako saioak diseinatu, umeen egunerokotasunean beharrezkoak diren nozio eta kontzeptu batzuk transmititzen dira. Hori dela eta, de Sousak (2012) ipuina eragile hezitzaile ezin hobea dela dio. Ipuin kontaketa-z gain, hezkuntza literarioak ere pertsonaren heziketan lagundu dezake Colomerren (2001:5) ustez, errealitatea ulertzeko baliabideak eskaintzen dituelako.

Ipuinak, beraz, «balore hezitzailea du umearentzat; mundua, bere zentzu zabalean, ezagutzen laguntzen diolako eta ezagutza honen bidez hizkuntza ere eskaintzen diolako» (Elorza, 2009a:4). Umeentzat ipuinak pozibide iturriak dira, haien ezagutza modua eta haien barne bizitza aberasten dutelako eta haien sormena erraztu egiten dutelako (Jiménez, Gómez, Aguado eta Ballesteros, 2001).

Aitzitik, ipuin kontaketa-k dituen abantailak baliagarri izan daitezen, kontuan izan behar dugu horien helburu nagusia ondo pasatzea edota interesa sortzea dela. Horretarako, ezinbestekoa da kontakizunean giro atsegina eta magikoa sortzea (Elorza, 2009b:66). Padovanik (1999) adierazten du, giro hori sortu eta zabaltzeko, ikasgela dela gunerik aproposena, beste guztien gainetik. Horretarako, astero ipuin kontaketa-arako tarte bat programatzeak gai kurrikularrak lantzeko aukera izateaz gain, ikasleei gozameneko momentua eskaintzea proposatzen du. Pello Añorgak (2012:49) bere aldetik espazioak paper funtsezkoa jokatzeko duela dio, «espazioak zer-nolako harrera eskaintzen digun, horrek guztiak baldintzatu lezake saio bat. Horretarako, entzulearen testuinguru hurbila ezagutzea garrantzitsua izango da guztiz. (...) Haurrari kontatu nahi badiozu, lehenik eta behin, ezinbestekoa izango da haurraren testuinguru hurbila ezagutzea, hots, haurraren unibertso afektiboa».

IPUIN KONTAKETAREN EZAUGARRIAK

Ipuinen kontaketa-aren egiturari dagokionez, hiru elementu nagusi daude: istorioa bera, kontalaria eta entzuleak (ikus 1. irudia). Ondo aukeratuak istorioak, kontalari on batek kontatuta, umeen arreta lortzen du, baldin eta hiru elementuak harmonian baleude (Raines eta Isbell, 2000).

1. irudia

Ipuin kontaketa-aren elementuak

Ipuina era egokian kontatzea oso garrantzitsua da, eta Larringanek (1992) ere horrela adierazten du; alegia, ipuinak kontatzeak hizkuntzaren egitura zehatz bat dakarrela berarekin, ez baitira gauza bera ipuinak irakurtzea eta kontatzea. Hurrengo taulan ipuina irakurtzeak eta ipuina kontatzeak zer ezaugarri desberdin dituzten azaltzen da:

1. taula

Ipuina irakurtzea eta kontatzearen desberdintasunak

Ipuina irakurtzea	Ipuina kontatzea
Ipuinak irudiak ditu eta kontaketa-aren erabil litezke.	Kontalaria gorputz hizkuntza osoaz baliatu daiteke: besoak mugitu, jesarri, altxatu... (Bryant, 1984:13).
Irakurlea testuari lotuta dago, bertan dagoena irakurri behar du (Bryant, 1984:13).	Ez dago testuari lotuta eta entzuleengan behatutakoaren arabera, ipuina moldatu dezake, kontaketa espontaneoagoa bihurtuz (Bryant, 1984:13).
Oinarrizko teknika batzuk ikasita, irakurraldia errazten da umeen artean berenganatzeko trikimailuak non erabili behar diren ezarriz.	Ipuina prestatzeak denbora gehiago eskatzen du.
Umeak etxean irakurtzeko aukera eskaintzen du.	Kontaketa momentuan ematen da «hemen eta orain»-era mugatuz. Behin ipuina kontatuta haurrak ez dauka erreproduzitzeko aukerarik.

Umeek nahiago izaten dute ipuinaren kontaketa ipuinaren irakurmena baino. Honen arrazoia kontalariaren askatasuna da; izan ere, kontalaria, ahotsaz gain, bere gorputz-hizkuntza osoaz ere baliatu daiteke. Gainera, ez dago kontatzen dabilen testuari lotuta, eta ipuina molda dezake, entzuleengan behatutakoaren arabera, ahozko kontaketa ipuin irakurmena baino espontaneoagoa bihurtuz (Bryant, 1984). Hala ere, irakurketa ozena modu esanguratsuan egiten denean, ipuin kontaketa eta irakurketa ozenaren arteko muga bereiztea jarduera zaila bilakatzen da eta kontaketa estrategia asko erabil daitezke.

Ipuin kontaketa dagokionez, Larringanek (1992:505) honako hau adierazten du: «ipuingintzan aldaketa artebide bilaka daiteke, bariazio eta bertsiio propioak gauzatzeko aukera ematen baitzaigu. Egia esanda, ipuingilea (ipuinlaria) transformazio sistemaren erdi-erdian aurkitzen da: jasotzailearen arabera moldaerak burutu ditzake, kultura-erreferentzia berriak gauzatzeko (tokikoak, agian); esaerak, etabar luze bat». Honek ipuinak gure ikasleek beharizan eta jakin-minetara moldatzeko aukera eskaintzen digu irakasleoi.

Ipuinaren transformazio hori balio pragmatikoaren bidez egiten da, besteak beste. Pragmatikak esaldien ekoizpen eta adierazpena testuinguru anitzetan ikertzen du, hots, hiztunaren komunikazio egoerak (Herrero, 2006) eta egoera horien hizkuntza erabilera. Pragmatikak komunikazio egoeraren alderdi extralinguistikoak ere aztertzen ditu: igorlea, hartzailea, komunikazio asmoa (*intención comunicativa*), berbazko testuingurua (*contexto verbal*) edo munduaren ezagutza (Escandell¹, 1996:14).

Ipuin kontaketa, pragmatikak erakusten du literaturak hizkuntzaren ohiko funtzionamendua arautzen duten printzipioekiko haustura kognitiboa (*ruptura cognoscitiva*) eragiten duela, bai forma eta edukiei dagokionez (Escandell, 1996). Gauzak horrela, komunikazio literarioan ez dira ohiko hizkuntzaren erabilera ezartzen diren baldintzak betetzen. Izan ere, literatura-lanen esaldiek ez dute komunikazio arruntaren ezaugarri ilokutibo berdinak (Escandell, 1996). Modu honetan, ohiko erregelak bortxatzen (*suspensión temporal*) dira (Escandell, 1996). Lan honetan, erregelen bortxaketa balio pragmatikoa esango diogu. Ipuin kontaketa, ohiko erregelen bortxaketa hori hurrek berehala ikasten dute, izan ere, haur batek ondo hitz egiten jakin gabe, panpinekin jolasten, ahotsa aldatzen ikasten du, nagusiek horrela egiten badute.

Modu honetan, egunerokotasunean erabiltzen diren ahozko komunikazio erregelen hausturarekin eta ipuin kontaketa estrategia baliatuz, irakasleak umeak ipuinean murgiltzea lortzen du. Ipuin kontaketa zentzuzkoa izan dadin erabiltzen diren estrategiak (bolumena, ahoskera, azentua, into-

¹ Oharra: Escandellen terminoak nik itzulitakoak dira. Parentesi artean dauden hitzak jatorrizko hitzak dira.

nazioa, etenak, abiada, gorputz mugimendua zaintzea...) koherentziaz konbinatzea ezinbestekoa da. Hona hemen ahozkotasunarekin zerikusia duten nolakotasunak eta definizioak eta beraien balio pragmatikoaren azalpena.

Etenak

Etenaldiak izan daitezke laburrak edota luzeak eta edozein ipuin mota ekoiztean ezinbestekoak dira. Gaminde et al.ek (2014) adierazten duten moduan, etenaldiak arrazoi desberdinek eragiten dituzte: fisiologikoak (ar-nasa hartu beharra), semantikoak (esangura), logikoak (kateatzea), psikologikoak (arreta) eta pragmatikoak (estrategia komunikatiboak). Azken hauek, pragmatikoak, berebiziko garrantzia dute ipuinen ahozko kontaketan estrategia komunikatibo moduan erabiltzen direlako. Estrategia komunikatiboaren kasuan, ez da gauza bera esatea:

- (1) Atzo ² **ludotekan egindako marrazkia** aurkitu zuen. //
- (2) Atzo / **ludotekan** / egindako marrazkia aurkitu zuen. //

Hitz berdinez osatutako bi esaldi hauetan ikus daitekeenez, segun eta etenak esaldietan non egiten diren mezu desberdinak adierazten dituzte. (1) adibidean esaldiaren objektua (*ludotekan egindako marrazkia*) nabarmendu nahi da. (2) esaldian, berriz, lekua (*ludotekan*).

Esaldietan etenak leku batean edo bestean egiteak kontatu nahi denaren esanahia alda dezake. Hala ere, etenek esaldiaren esanahia aldatzeaz gain, etenen luzeraren arabera, esaldiaren esanahia transmititzeaz gain, entzuleari emozioak eta bizitasuna ere helarazi diezazkioke. Izan ere, ipuin kontaketan, eguneroko mintzairan bezalaxe, «isilune luzeek testuaren estilo arranditsua nabarmentzen dute. Bat-bateko testu batean oso laburrak eta ebakiak badira, urduritasunaren seinalea izan daitezke» (Gaminde et al., 2014:95).

- (3) Orduan, Basajaun guztiak Martintxoren atzetik korrika abiatu dira. **Martintxok, hantxe urrunago, beherago, korrika segitzen du.** Ahal duen bezala, bere bota handiak soinean.

(3) adibidearen bigarren esaldiaren puntuazio ikurrek esaldiaren erritmoa moteldu egiten dute. Modu honetan, gertakari azkarra (Martintxoren etsesia) kamara geldian kontatu egiten da, hartzaileengan tentsioa eta urduritasuna eraginez.

Irakurketa arauen arabera, testu baten komaren ostean eten labur bat egin behar da, eta puntua denean, berriz, eten luzeago bat. Hala ere, ipuin

² Esaldian // marka dagoen lekuetan etenaldi luzea dagoela esan nahi du, / marka dagoenean, berriz, etenaldi laburra.

kontaketan edo irakurketan, batzuetan, etenen arau horiek ez dira beti horrela betetzen. Horren ordez, eta entzuleengan emozioak pizteko helburuarekin, arau horiek bortxatu (balio pragmatikoa) eta etenen puntuazio ikurri ez dagozkien etenak egiten dira.

(4) Sartu da hantxe, // zuhaitzen azpian, // oihan iluneko zuhaitzen azpian, / salbu da!

(4) adibidean, koma dagoen bi lekuetan, etenaldi laburra egin beharrean, etenaldi luzea egiten da. Honen bidez, entzuleengan misterioa sortarazten da. Ipuina kontatzen ari den pertsonak *sartu da hantxe* esan ondoren isilune luzea eragin du, horrela entzulearengan *non* galdera nabarmentzen du.

Abiada (erritmoa eta tempoa)

Abiada ipuinaren kontaktaren gertaera bakoitzaren erritmoak eta denborak markatzeko erabiltzen diren teknikak dira, besteak beste era mantsoan, arrapaladan, zorrotz eta leun berba egitea. Ipuin kontaketan, abiada estrategikoki erabiltzeak asko balioesten du, horren bidez atmosfera eta gertakari desberdinen arteko bereizketak egitea ahalbidetzen duelako.

Abiada kontzeptuaren barruan, erritmoa eta tempo kontzeptuak aurkitzen dira. Gaminde et al.en (2014) hitzetan erritmoa hizkuntzaren fonologiaren propietatea da eta hizketaren denbora-egiturarekin lotuta dago. Tempoa, ostera, hiztunaren ezaugarriekin eta hizketa egiten den baldintzeekin lotuta dago.

Tempoa, erritmoaren antzera, denbora tarte batean egiten den soinu-produkzioarekin lotuta dago. Bi modu daude hiztunak egiten dituen silaba kopuruak kuantifikatzeko: abiada orokorra eta artikulazio-abiada. Abiada orokorra kuantifikatzeko testuaren denbora osoa kontuan hartzen da (etenaldien denbora barne), artikulazio-abiada kuantifikatzeko, berriz, etenaldien denbora kentzen da (Gaminde et al, 2014). Beraz, abiadaren neurketa egiten denean, etenen luzera kontuan hartzeaz gain, denbora unitateko esaten diren silaba kopurua ere kontuan hartu behar dira (Eizagirre, 2015).

(5) Peio, erosketak egin ostean, **etxera** abiatu da.

(6) Aita seme-alabak parkean jaramonik ez egiteaz nekatuta, honako hau oihukatu die: **E-txe-ra!!**

(5) kasuan, *etxera* hitzean ez da etenik egiten. (6) adibidean, berriz, *etxe-ra* hitzean bi eten egiten dira, silaba artean hitzaren ebakera normala bortxatuz eta agindua dela komunikatuz (balio pragmatikoa).

Bolumena

Kontalariak edo irakurleak ipuina kontatzerakoan entzule guztietara heltzeko ahotsaren hedadura da. Beraz, Gaminde et al.ek (2005) adierazten duten moduan, bolumena inguruaren baldintzen (espazioaren tamaina, entzule kopurua eta bertan egon daitezkeen zaraten) arabera, egokitu behar da. Hala ere, bolumen altuegia edo baxuegia hedatzeak entzumena zaildu dezake, kontatzen denaren ulermena gutxituz.

Haatik, bolumena kontalariak entzuleengana heltzeko ahotsaren hedadura maila izateaz gain, kontaketa beran erabiltzen duen baliabidea ere bada. Teorikoki kontaketatik normalean zerbait nabarmendu nahi badugu, galdegaiaren bolumena batz besteko bolumen fuertagoa izaten da, baina balio pragmatikoaz baliatuz beste gauza askotarako ere erabiltzen da: pertsonaiak ezberdintzeko, sentimenduak adierazteko... Hurrengo esaldiak aztertzen badira, galdegaia aditz nagusiaren aurrean kokatzen dela ikus daiteke:

- (7) Nik **etxera**⊥³ etorri nahi dut.
- (8) Etxera **nik**⊥ etorri nahi dut.
- (9) Nik ez dut **etxera**⊥ etorri nahi.
- (10) Etxera ez dut **nik**⊥ etorri nahi.

Baiezko esaldietan, (7) eta (8), galdegaia aditz nagusiaren aurrean kokatzen da bolumen igoera adierazteko. (7) esaldian subjektuak nora joan nahi duen garrantzia dauka eta (8) esaldian, berriz, nork joan nahi duen. Ezezkoetan, (9) eta (10), aldiz, galdegaia aditz laguntzailearen eta nagusiaren artean aurkitzen da eta bertan bolumen igoera ematen da.

- (11) **Nik**⊥ etxera joan nahi dut.
- (12) Nik joan nahi dut **etxera**⊥.

(11) esaldian bolumen igoera *nik* hitzean ematen da, hizlariak subjektuari garrantzia eman nahi diolako. Aitzitik, (12) esaldian *etxera* hitzan bolumenak gora egiten du, hizlariak subjektuak nora joan nahi duen nabarmendu nahi duelako. Beraz, ahozkoan galdegaia araua bortxatu daiteke, bolumenaren balio pragmatikoari esker, besteak beste.

Intonazioa

Intonazioa zer den ulertzeko, hurrengo esaldiak ozen ahoskatzea proposa izan daiteke irakurleak aurrerago azalduko dena ulertzeko:

³ ⊥ ikurra dagoen lekuan, hizlariaren bolumenak gora egiten duela esan nahi du.

- (13) Marrubiak ↑⁴ ekarri ditu. 𐀀
 (14) Marrubiak ↑ ekarri ditu? ↑
 (15) Zer, ↑ egin (al) duzu? ↑
 (16) Zer ↑ egin duzu? 𐀀

Irakurleak esaldiak bereizteko bi tonu-aldaketa erabili ditu, eta aldaketa horiei esaldi enuntziatiboa (13. esaldia) eta galdera (14., 15. eta 16. esaldiak) bereizi daitezke. Hala ere, galdera esaldietan intonazioa galderaren egituraren arabera aldatzen da. (14) adibidean, *ditu* beheranzko intonazioaz egiten da. (14) eta (15) adibideetan eta bai/ez galderak direnak, *ditu* eta *duzu* hitzetan intonazioak gora egiten du. (16) esaldian, aldiz, *zer* hitzean intonazioak gora egiten du eta bertan du gailurra.

Intonazioa prosodiaren bidez transmititzen diren informazio linguistikoaren barruan kokatzen da (Gaminde et al, 2014). Intonazioaren bidez, esaldiaren osagaien bat fokalizatzeke estrategia batzuk erabiltzen dira. Honako adibideetan euskara estandarrean erabiltzen diren estrategia batzuk aurkezten dira:

- (17) Marrubiak ↑ ekarri ditu. 𐀀
 (18) Ekarri ditu ↓ marrubiak. 𐀀
 (19) Ekarri egin ↑ ditu ↓ marrubiak. 𐀀

(17) esaldi hau esaldiak egiteko modurik arruntena da. Esaldian aditz aurreko osagaia fokalizatzen da, hots, *marrubiak*. (18) kasu honetan, fokalizatzea ordena aldaketaren bidez adierazten da eta dagoeneko *ekarri dituela* adierazi nahi da. (19) esaldi honetan, *egin* hitzaren txertaketaren bidez, *sartu* aditza da fokalizatu nahi den osagaia.

Beraz, intonazioa da kontakizunaren gertakarien arreta deitzeko kontalariak erabiltzen duen baliabidea, kontatzen dagoen hori oharkabean pasa ez dadin (Gaminde, 2004). Teorikoki esaldiaren gorako intonazioa galdegaian eta beherazko intonazioa aditz nagusia eta gero ematen da. Intonazioaren frekuentziaren aldaketa hori egiteko tonu-bariazioa erabiltzen da. Hizkuntza bakoitzak, berez, badauka esaldien intonazioa normaltzat edo ohikotzat hartzen den tonu-aldaketa eta ohiko ahozkotasunean naturaltzat hartzen den intonazioa betetzen ez denean, kontrakotasuna (balio pragmatikoa) gauzatzen da kontalariaren partetik entzuleen arreta berenganatuz. Esate baterako⁵:

- (20) Bihar ↑ Mikelekin ↑ joango da ↓ mendira ↓.
 (21) Bihar ↑ Mikelekin ↑ joango da **mendira** ↑. (Balio pragmatikoa)

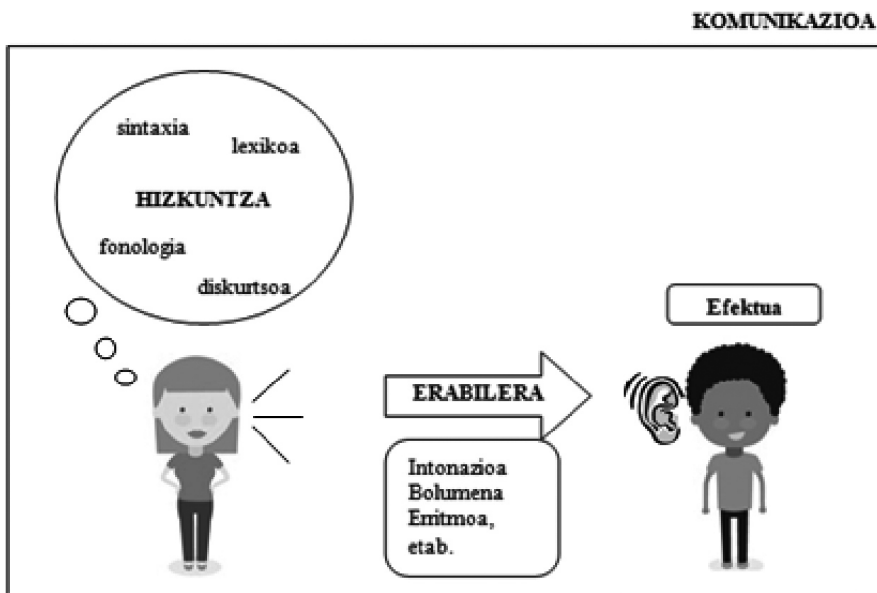
⁴ ↑ ikurra dagoen lekuan, hizlariaren intonazioak gora egiten duela esan nahi du, ↓ ikurra dagoenean, berriz, intonazioak behera gogor egiten duela eta 𐀀 ikurra dagoenean, aldiz, behera eta suabe.

⁵ ↑ ikurra dagoenean, intonazioak gora egiten duela esan nahi du. ↓ ikurra dagoenean, berriz, behera.

(20) esaldian subjektua norekin joango den nabarmendu nahi da eta horregatik, *Mikelekin* hitzan intonazioak gora egiten du eta bertan du gailurra. (21) esaldian, berriz, araua bortxatzen da eta aditz ondorengoa (*men-dira*) markatzen da.

KOMUNIKAZIOAREN BALIO PRAGMATIKOA

Bolumen, intonazio, abiada eta etenen hizkuntzaren ahozko komunikazioaren elementu hauen erabilera pragmatikak aztertzen ditu (ikus 2. irudia. Hizkuntzaren erabilera eta pragmatika). Komunikazioa bi pertsona edo gehiagoren artean sortzen den harremana da, eta aho-hizkuntzaren kasuan, ezinbestekoa da, hizkuntza bera erabiltzea. Hizkuntza hainbat elementuz osatuta dago, sintaxia, semantika eta fonologia, besteak beste. Hizkuntzaren erabileran intonazioa, bolumena, abiada eta etenak bezalako elementuek parte hartzen dute, hartzailearengan efektu bat lortuz. Pragmatikak komunikazioaren ekoizpenean eta interpretazioan parte hartzen duten elementuen eta hizkuntzaren erabileraren ikerketa egiten du (Herrero, 2006:25). (4), (11), (12) eta (21). adibideetan komunikazioaren elementuen erabilera desberdinen arabera, balio pragmatikoak hartzaileengan izan duen eragina aztertzen du.

2. irudia
Hizkuntzaren erabilera eta pragmatika

METODOA

Lan honen helburua irakasleok ipuinak kontaktzen ditugunean kontuan hartu beharreko ahozko komunikazio estrategiak deskribatzea da, Koldo Amestoy ipuin kontalariaren Bazen Behin (Amestoy eta Martinez, 1992) bildumako zenbait kontakizun aztertuz.

Lehenik eta behin, (i) Bazen Behin bildumatik hiru ipuin grabaketa hautatu dira horien analisia egiteko. Ondoren, (ii) hiru ipuin grabaketen transkripzioa egin da. Horren ostean, (iii) corpuseko grabaketen letrak, hitzak eta sintagmak aztertuz, Amestoyk ipuin kontaktetan erabiliko dituen bolumena, intonazioa, abiada eta eten kopuruaren auresateak egin dira marko teorikoaren ahozko teknika-irizpideen deskribapenean oinarrituz. Eta geroago, (iv) entzunaldien bitartez, auresandakoa eta kontalariak erabili dituen irizpideak bat etortzen diren aztertu da.

Modu honetan, ipuinetan erabiltzen diren estrategien deskribapenak eginez, irakasleek edota ipuin kontalari edo irakurleek eguneroko ipuin kontaktetan erabil ditzaketen estrategiak ezagutuko dituzte eta eguneroko ipuin kontaktetan aplikatu, kontaketa askoz esanguratsuagoa eginez.

Corpusa

Ipuinen kontaktetan erabiltzen diren tekniken artean gorputz mugimenduak ere garrantzia adierazgarria du, baina lan hau ahotsak eskaintzen dituen tekniken azterketara mugatuko da, grabazioak aztertzen baitira. Beraz, corpusa entzute aitortua duen Koldo Amestoy ipuin kontalariaren hiru ipuin osatzen dute, konkretuki, «Azeria eta Putrea», «Harri-egilea» eta «Martintxo eta Basajaunak» ipuinak. Hauetan kontalariak iparraldeko hizkera erabiltzen du eta batzuetan, musika du. Ipuinak egokiak dira bai Haur Hezkuntzarako, laburrak direlako, zein Lehen Hezkuntzako ikasleentzat hizkuntza aberasten dutelako. Izan ere, Analitza programaren⁶ bidez egindako analisi automatikoak hiru ipuin artean inguruko honako datuak atera dira:

- Guztira 1264 hitz dituzte, horietatik 444 hitz ezberdin.
- 90 aditz ezberdin erabiltzen dira.
- 38 adjektiboen artean, 26 adjektibo ezberdin daude.
- 140 izen ezberdin esaten dira, asko sinonimoak.

Ipuinen denbora eta hitz kopuru zehatzak hurrengo Taula 2n aurkezten dira:

⁶ URL: <http://ixa2.si.ehu.es/clarink/analitza.php?lang=en>

2. taula
Ipuinen denbora eta hitz kopurua

	Denbora (seg)	Hitzak
Azeria eta putrea	240	386
Harri-egilea	243	340
Martintxo eta basajaunak	363	538

Transkribapenak

Corpusa osatzen duten ipuinen transkribapena egiteko grabazioak entzunez egin dira. Transkribapenak egiteko Aurrekoetxearen (1997) irizpi-deak oinarritzat hartuko dira, zehatz mehats jarraituko ez diren arren. Hala ere, orokorrean, hurrengo irizpide hauek jarraituko dira:

- Transkribapena euskara batuan egingo da. Beraz, hitzetan euskara batuan onartuak ez dauden hitzetan moldaketak egingo dira, hauek oso esanguratsuak ez baldin badira eta lan honen corpusaren ikerketa baldintzatzen ez badute.
- Mintzatzaile desberdinen arteko elkarrizketak ematen direnean, hiztun bakoitzak lerro bat hasiko du, hasieran marra (-) idatziz.
- Transkribapena ahalik eta zehaztasun handien egingo da.

Aurresateak eta analisia

Corpuseko grabaketen letrak aztertuz, Amestoyk ipuin kontaketa erabiltzen dituen bolumena, intonazioa, abiada eta eten kopurua aztertuko da marko teorikoan ahozko teknika-irizpideen deskribapenaren arabera, kontalariak erabil ditzakeen teknikak auresanez. Geroago, entzunaldien bitartez, kontalaria irizpide horiekin bat etorri den eta bat etorri ez den kasuetan, komunikazio estrategien bidez, azalpenak emango dira.

Aztergaiak

Aurresateak eta analisiaren azpialal honetan, hiru ipuin grabaketetan ahozko teknika-irizpideen analisia egiteko jarraituko diren pausuak azaltzen dira.

a) ETENAK

Kontalariak ipuinaren puntuazio ikur bakoitzari dagokion etena errespetatzen duen egiaztatu nahi da. Puntuazio ikur eta etenen artean kontrakotasunak badaude, erlazio taula bat eratuko da. Horretarako, audioak entzunez aztertuko dira eta / ikurraren bidez adieraziko dira. Etenak luzeak direnean, // ikurra erabiliko da. Etenak, aldiz, laburrak badira / ikurra erabiliko da.

Modu honetan, kontaketa bakoitzean dauden puntuazio ikurrak eta Koldo Amestoy kontalariak egiten dituen puntuazio etenak aztertuko dira. Horretarako, puntuazio etenak bi multzotan sailkatuko dira: puntuazioa laburra eta puntuazio luzea. **Puntuazio laburrean** eten laburrak egin behar direla arautzat hartuko da eta koma (,) puntuazio-ikur moduan hartuko da. **Puntuazio luzean** kasuan, eten luzeak egin behar direla arautzat hartuko da eta puntu (.), hiru puntuak (...), bi puntuak (:), puntu eta koma (;), harri-dura-ikurra (!) eta galdera-ikurra (?) puntuazio-ikur moduan hartuko dira.

(22) Orduan, / basajaun guztiak Martintxoren atzetik korrika abiatu dira. //

(23) Elurra egingo zuela esan zuten. // Orduan / gizonak / egurrak bildu, / etxean sartu / eta suak piztu, / egin zezala elurra!!! /

(22) adibidean, puntuazio ikurrak zehatz-mehatz jarraitzen dira, hau da, koma eta gero eten laburra egiten da eta puntu ostean, eten luzea. (23) adibidean, berriz, kontaketa puntuazio ikurrek markaturiko etenak baino pausa gehiago egiten da entzulearengan efektu bat lortzeko. Kasu honetan, kontaktari erritmo zehatz bat emateko.

b) ABIADA

Eizagirrek (2015) kontakizunaren abiada neurtzeko silaba kopurua denbora unitate bakoitzeko egiten dela dioen arren, lan honen abiada orokorren azterketa egiteko, hurrengo formula matematikoa jarraituko da:

$$x = \frac{\text{hitz kopurua}}{\text{segundoak}}$$

Ipuinen abiada neurtzeko, lehenik eta behin, ipuinetan erabilitako abiadaren batez bestekoa kalkulatu da. Ondoren, kontakizun bakoitzeko ohiko abiadarekin desberdintasunak antzematen diren bi zati aukeratu eta aztertuko dira. Zati hauen batz bestekoa kalkulatzeko formula matematiko berdina erabiliko da. Amaitzeko, abiada normalaren, astiroaren eta azkarraren alderaketa egingo da, eta baita ere, batetik bestera igarotzeko dagoen ipuinen batz besteko abiadura kalkulatu da. Beraz, hiru abiada mota aztertuko dira: orokorra, astiro edo geldoa eta arina edo azkarra.

c) BOLUMENA

Atal honetan, ipuinen zati desberdinak hautatuko dira eta teoria eta ipuin kontalariak erabiltzen duen bolumena alderatuko da kontraktotasunak (baldin eta badaude) antzemateko, bolumenaren teoria eta Koldo Amestoyk bere kontakotetan erabiltzen duen bolumenaren balio pragmatikoaren arteko alderaketa eginez. Modu honetan, teoriari jarraituz bolumenak gora eta behera non egingo duen auresango da. Koldo Amestoyk bolumenaren bariazioak non egiten dituen analizatzeko audioak arretaz entzunez egingo dira. Bolumenaren azterketa egiteko hurrengo ikurrak erabiliko dira: \top (bolumenak behera egiten duenean) eta \perp (bolumenak gora egiten duenean).

(24) Zer \perp ote zen \top apustu egile hau? \perp

(24) adibidean, *zer* eta *hau* hitzetan bolumenak gora egiten du eta *zen* hitzean, berriz, bolumenak behera egiten du, zertarako harridura nabarmentzeko (balio pragmatikoa).

d) INTONAZIOA

Intonazioaren azterketa egiteko ipuinen zati desberdinak hautatuko dira eta teoria eta ipuin kontalariak erabiltzen duen intonazio alderatuko da kontraktotasunak (baldin eta badaude) analizatzeko. Horretarako, lehenik eta behin, teoria jarraituz intonazioaren aldaketa non emango den auresango da, eta ondoren, Koldo Amestoyk erabiltzen duen intonazioa praktikoki analizatzeko audioak arretaz entzungo dira. Intonazioak gora egiten duenean \uparrow ikurra erabiliko da, behera egiten duenean, aldiz, \downarrow ikurra.

(25) Haran horretako \uparrow herri horretan, \uparrow ogirik \uparrow ez daukate, \downarrow garirik \uparrow ez daukate. \downarrow

(25) adibidean, intonazioak *daukate* perpausaren azken hitzetan behe-ranzko intonazioa dauka, beste hitzetan, berriz, esaldiak goranzko intonazioa dauka.

Ipuinaren analisisian Taula 3ko marka hauek erabiliko dira:

3. taula
Ipuinen analisisian erabiliko diren markak

	Etenak	Abiada
Luzea	//	$x = \frac{\text{hitz kopurua}}{\text{segundoak}}$
Laburra	/	
	Bolumena	Intonazioa
Gora	\perp	\uparrow
Behera	\top	\downarrow

EMAITZAK

Nire ustez, Koldo Amestoyren ipuin kontaketen teknikek (balio pragmatikoa) entzuleak kontakizunean murgilduz emozionatzea helburua dute. Gauzak horrela, narratzailearen eta pertsonaien ahotsak ezberdindu, geldialdi dramatikoak eta gertaera desberdinetara egokitutako erritmoa ezartzen ditu. Aurrerago Koldo Amestoyren hiru ipuin grabatuen bolumena, intonazioa, puntuazio etenak eta abiadura aztertuko dira bere kontaketa zenbait ezaugarri identifikatzeko. Horretarako, lan honen mugak direla eta ipuinen zati adierazgarriak soilik hautatu dira.

Puntuazioa eta etenak

Taula 4an eta Taula 5ean «Azeria eta putrea», «Harri-egilea» eta «Martintxo eta basajaunak» ipuinen puntuazio ikurren eta eten azterketa egin da.

4. taula
Puntuazio ikurrak eta etenak ipuin bakoitzean

	Puntuazio ikurrak		Etenak	
	Laburrak	Luzeak	Laburrak	Luzeak
Azeria eta putrea	29	67	60	62
Harri-egilea	55	38	81	41
Martintxo eta basajaunak	83	73	124	76

5. taula
Puntuazio ikurrak eta etenak

	Ezaugarriak	
	Eten Laburra	Eten Luzea
Puntuazio Laburra	147	15
Puntuazio Luzea	137	46
Puntuaziorik gabe	112	5

Emaitzek erakusten dutenez, hiru ipuinetan adierazten diren puntuazio ikurrak baino eten gehiago egiten dira (ikus 4. taula. Taula 5ean Koldo Amestoyk egindako eten kopurua ez ezik, eten horien iraupena (laburra

edo luzea) azter daiteke. Izan ere, puntuazio ikur laburretan eten laburrak egin beharko lirateke, eta puntuazio ikur luzeetan eten luzeak (taulan belzuta daudenen kasuan bezala). Hala ere, kontalariak kasu batzuetan puntuazio ikurren araua bortxatzen du puntuazio laburren kasuan eten luzeak eginez, puntuazio luzeetan eten laburrak eginez eta puntuazio ikurrik ez dagoenean ere, eten laburrak eta luzeak eginez.

Hona hemen puntuazio desberdinen arauari ez dagokien eten desberdinak (balio pragmatikoa):

Puntuazio laburra eta eten luzea (ikus Taula 4ko lehenengo lerroa eta bigarren zutabea): kasu honetan, puntuazio laburra dagoen lekuan, adibidean, koma bat, eten luzea egitea da.

(26) Eta igo da zeruan, // gero eta gorago, // gero eta gorago. //

(26) adibidean, kontalariak bi komen ostean, eten luzea egiten du. Horrela, kontatzen dagoenaren intriga eta era berean, lurraren eta zeruaren arteko distantzia markatzeko erabiltzen du, hau da, soinua ingurune fisikoan kokatzen du.

Puntuazio luzea eta eten laburra (ikus Taula 4ko bigarren lerroa eta lehenengo zutabea): puntuazio luzea dagoen tokian, eten laburra egiten denean ematen da.

(27) Ikusi du ere gauza bat bere ondotik pasatzen. / Aizkora bat zen, / Basajaun batek bota ziona. / Eta korrika segitu / Martintxok. /

(27) adibidean, kontalariak puntua dagoen lekuetan eten luzea egin beharrean, eten laburra egiten du. Modu honetan, kontatzen dagoen gertarari azkartasuna ematen dio.

Puntuaziorik gabe eta eten laburra (ikus Taula 4ko hirugarren lerroa eta lehenengo zutabea): kasu honetan, puntuazio ikurrik ez dagoen lekuetan eten laburra egitean datza.

(28) Orduan, / **Martintxo** / bere etxean sartu da, eta laster **atera** / bota handi batzuk soinean. /

(28) adibidean, kontalariak puntuazioarekin adierazita ez dauden eten laburrak egiten ditu (*Martintxo* eta *atera* hitzen ostean), ahoskatutako azkenengo hitza markatzeko eta aldi berean kontaktari erritmo bizia emanez.

Puntuaziorik gabe eta eten luzea (ikus Taula 4ko hirugarren lerroa eta bigarren zutabea): puntuazio ikurrik ez dagoenean eten luzea egiten den gertatzen da.

(29) Eta gau horretan, / lamiak // hodei zuria // mendi beltz // bihurtu zuen. //

(29) adibidean, Koldo Amestoyk puntuazioarekin adierazita ez dauden eten luzeak egiten ditu (*lamiak*, *zuria* eta *beltz* hitzen ostean). Modu honetan, eten luzeak eginez, entzulearen arreta deitzen du eta garrantzia ematen dio esaldiko gertaerari, balio pragmatikoa erabiliz beste esaldiak baino gehiago markatzen duelako.

Kontalariak eten desberdinen erabileraren bidez, entzuleengan emozioak sorrarazten ditu. Orokorrean, eten luzeak egiten dituenen, gertakaria misteriosua izatea edo entzuleen interesa handitzea eragiten du. Etenaldiak, laburrak direnean, berriz, urduritasun, larritasun edo azkartasuna.

Abiada

Atal honetan, Koldo Amestoyk bere kontakizunetan erabiltzen dituen abiada desberdinak ikertu dira. Aztertutako ipuinetan zehar hiru abiada nagusi bereizten dira: astiro edo geldoa, abiada normala eta arina (ikus 6. taula).

6. taula
Ipuinen abiada (hitz/seg)

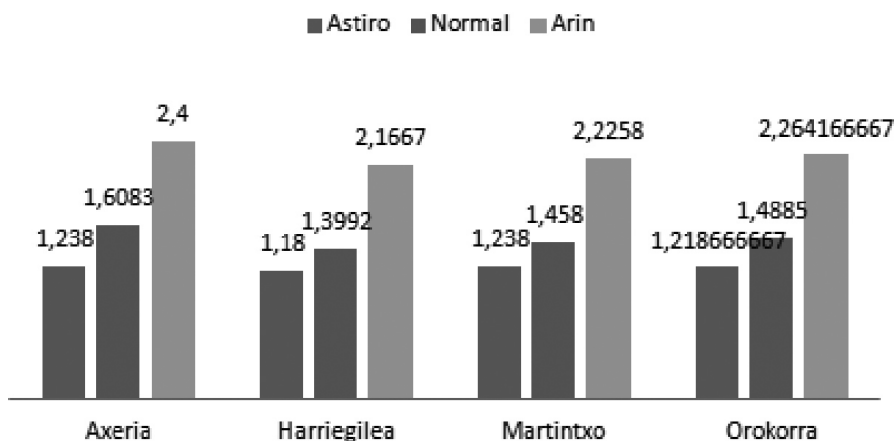
	Astiro	Normal	Arin
Azeria eta putrea	1,2380	1,6083	2,4
Harri-egilea	1,18	1,3992	2,1667
Martintxo eta basajaunak	1,218	1,458	2,2258

Taula 6an, kontalariak hiru ipuinetan erabilitako abiaduren batz bestekoa eta abiada frekuentzia desberdinetan dagoen tartea hitz/segundutan ikus daitezke. Aztertutako ipuinen batz besteko abiadura, 1,4885 hitz/segundukoa bada eta zenbaki hori oinarritzko edo balio normalizat hartzen bada, ipuinen batz besteko abiadatik abiada arinera igarotzeko 0,7757 hitz/segunduko handitzen du. Abiada astiro edo geldoaren kasuan, berriz, 0,2698 hitz/segunduko murrizten du Taula 7aren arabera. Gauzak horrela, abiada arrunta, abiada arina eta geldoaren arteko abiadatzat hartzen da, eta, beraz, neutrotzat hartzen den abiada.

7. taula
Ipuinen abiadaren batz bestekoa eta diferentzia

	Astiro	Normal	Arin
Bbt	1,2187	1,4885	2,2642
Diferentzia	-0,2698		+0,7757

Hurrengo grafikoan (ikus 1. grafikoa), ipuinen batz besteko abiadaz gain, «Azeria eta putrea», «Harri-egilea» eta «Martintxo eta basajaunak» ipuinetan hautatutako zati desberdinen batz besteko abiadak kalkulatu dira. Datu hauetan, ipuin bakoitzean, (ipuinen zeinahi dela bere abiada normala, geldoagoa edo arinagoa) kontalaria patxadaz berba egiten dagoenean (abiada geldoa) 1,2 hitz/segundu inguru esaten ditu. Aldiz, arrapaladan edo azkar kontatzen dagoenean, 2,2 hitz/segundu inguru ahoskatzen ditu.

1. grafiko
Abiadura ezberdinak kontakizunean

Hurrengo taulan (ikus 8. taula), ipuin bakoitzaren abiadaren azterketa zehatzagoa egiten da, batz besteko abiada edo abiada normala eta abiadarekin zerikusia duten faktoreak (denbora eta hitzak) ere ikus daitezke.

«**Azeria eta putrea**» **ipuinak** 4 minutu irauten du eta 386 hitz dauzka. Beraz, kontalariak erabiltzen duen batez besteko abiada 1,6083 hitz/seg dira. *A zatiak* (ipuinen 55-60 lerroak) 21 segundo irauten du (2:48-3:09) eta 26 hitz dauzka. Beraz, kontalariak zati honetan erabiltzen duen batez besteko abiada 1,2380 hitz/seg dira, ipuinen batez besteko abiadura baino astiroagoa. *B zatiak* (ipuinen 70-79 lerroak), berriz, 20 segundo irauten du (3:48-4:00) eta 20 hitz dauzka. Kontalariak zati honetan erabiltzen duen abiada 2,4 hitz/seg dira, ipuinen batez besteko abiadura baino arinagoa.

«**Harri-egilea**» **ipuinak** 4 minutu eta 3 segundo irauten du eta 340 hitz dauzka, ipuin honen abiada arrunta 1,3992 hitz/seg dira. *A zatiak* (ipuinen 14-19 lerroak) 12 segundo irauten du (1:09-1:21) eta 26 hitz dauzka. Beraz, kontalariak zati honetan erabiltzen duen abiada 2,1667 hitz/seg dira eta, beraz, ipuinen batez besteko abiadura baino arinagoa da. Al-

8. taula
**Kontaketa abiada (hitz/seg) ipuin bakoitzean
eta zati desberdinetan**

	Denbora (seg)	Hitzak	Bbt. Abiada
Azeria eta putrea	240	386	1,6083
A zatia (55-60 lerroak)	21	26	1,2380
B zatia (70-79 lerroak)	20	20	2,4
Harri-egilea	243	340	1,3992
A zatia (14-19 lerroak)	12	26	2,1667
B zatia (34-42 lerroak)	37	44	1,18
Martintxo eta basajaunak	363	538	1,4580
A zatia (1-10 lerroak)	21	26	1,2380
B zatia (55-69 lerroak)	31	69	2,2258

diz, *B zatiak* (ipuinaren 34-42 lerroak) 37 segundo irauten du (2:11-2:48) eta 44 hitz dauzka. Kontalariak zati honetan erabiltzen duen batez besteko abiada 1,18 hitz/seg dira, kontaketa batez besteko abiadura baino astiroagoa eginez.

«**Martintxo eta basajaunak**» **ipuinak** 6 eta 3 segundo irauten du eta 538 hitz dauzka. Ipuin honetan, kontalariak erabiltzen duen batez besteko abiada 1,4580 hitz/seg dira. *A zatiak* (ipuinaren 1-10 lerroak) 21 segundo irauten du (2:48-3:09) eta 26 hitz dauzka. Beraz, haren batez besteko abiada 1,2380 hitz/seg dira, ipuinaren batez besteko abiadura baino astiroagoa. *B zatiak* (ipuinaren 55-69 lerroak), berriz, 31 segundo irauten du (2:59-3:30) eta 69 hitz dauzka, batz besteko abiada 2,2258 hitz/seg izanez, ipuinaren batez besteko abiadura baino arinagoa.

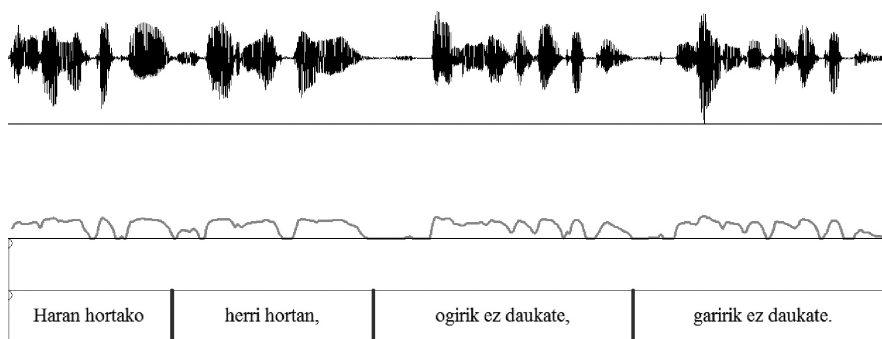
Hiru ipuinetan kontalariak balio pragmatikoa erabiliz inguruan sorra-razi nahi duen giroaren arabera abiada desberdinak erabiltzen ditu: arrunta edo neutroa, arina eta geldoa. Kontalariak ipuinaren abiada murrizten duenean, gertaerak geldoagoak bilakatzea edo misteriotsuak izateko asmoarekin egiten du. Abiada azkartzen duenean, berriz, ipuinaren pasarteari bizitasuna eta intentsitatea areagotzea bilatzen du. Hauen adibideak dira, Azeria eta Putrea ipuinean jarraian ematen diren bi gertaera. Putreak zerura hegan egiten azeria igotzen duenean, kontaketa abiada moteldu egiten da lurraren eta zeruaren arteko distantzia eta putrearen ahalegina ere nabarmenduz. Aitzitik, azeriak putrea askatzen duenean, eta gain-behera bizian erortzen denean, kontaketa abiada azkartu egiten da gertaera dramatizatuz.

Bolumena

Atal honetan, hurrengo adibidean ikus daitekeen moduan bolumenaren analisia egin da.

(30) Haran horretako herri horretan, ogirik ez daukate, garirik ez daukate.

Hurrengo ipuin zatia «Martintxo eta basajaunak» ipuinetik aterata dago, konkretuki 1-2 lerroak. Hurrengo grafikoaren (ikus 2. grafikoa)⁷ lehenengo lerroan, kontalariaren ahotsaren frekuentzia ikus daiteke, eta bigarrenean dauden marra berdeek kontalariak erabiltzen duen bolumenaren frekuentzia adierazten dute. Hauek kontalariak erabiltzen duen bolumen frekuentzia antzekoetan mugitzen dela ikus daiteke.

2. grafikoa
Bolumenaren analisia

Corpuseko ipuinetatik hautatutako ipuin zatiak entzunez egindako analisisien bidez, kontalariak erabiltzen duen bolumenaren frekuentzia oso aldakorra ez dela aztertu da esaldian hitzei dagokionez. Izan ere, orokorrean, bolumenaren aldaketa, batez ere, ipuinean parte hartzen duten pertsonaien ahotsen desberdintasuna egiteko erabiltzen du eta narrazioaile moduan jarduten denean. Bariazio hauek teoriarekin beti bat ez datozen arren, bolumen igoera eta jaitsiera ez da beti aurrean den moduan eman.

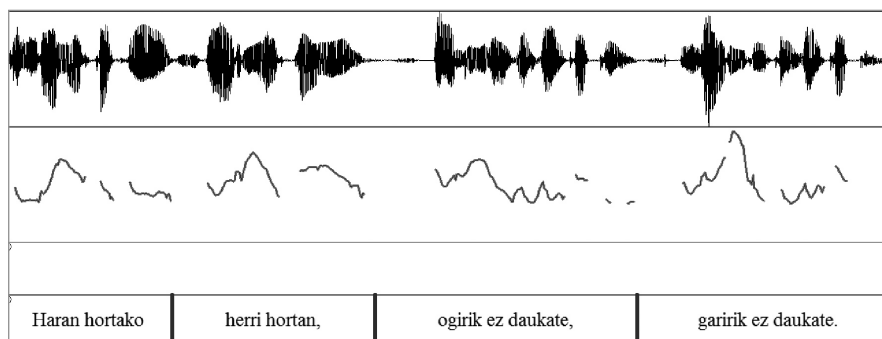
⁷ Oharra: audioaren bolumenaren grafiko hau egiteko PRAAT programa erabili da.

Intonazioa

Atal honetan, hurrengo adibidean ikus daitekeen moduan intonazioaren analisisa egin da.

(31) Haran horretako↑ herri horretan,↑ ogirik↑ ez daukate,↓ garirik↑ ez daukate.↓

Hurrengo ipuin zatia «Martintxo eta basajaunak» ipuinetik aterata dago, konkretuki 1-2 lerroak. Hurrengo grafikoaren (ikus 3. grafikoa)⁸ lehenengo lerroan, kontalariaren ahotsaren frekuentzia ikus daiteke, eta bigarrenean dauden marra urdinek kontalariak erabiltzen duen intonazioa adierazten dute. Hauek kontalariak erabiltzen duen intonazioa esaldian zehar gora eta behera egiten duela ikus daiteke. *Garirik* hitzean intonazioaren gailurra ematen da, garia baita Martintxoren helburua eta ipuinaren motibazio nagusia.

3. grafikoa
Intonazioaren analisisa

Corpuseko ipuinetatik hautatutako ipuin zatiak entzunez egindako analisisen bidez, kontalariak erabiltzen duen intonazioan frekuentzia desberdinak erabiltzeaz gain, intonazioaren teorian oinarrituz, intonazioaren igoera eta jaitsiera ez da beti auresan den moduan eman.

Kontalariak esaldien ohiko intonazioari doinua aldatuz, kontalariak gertaeraren edo osagaiaren azpimarraketa egiten du oharkabean gelditu ez dadin. Gauzak horrela, kontalariak intonazioaren araua bortxatzen du, baliu pragmatikoaz baliatuz, entzuleengan efektu bat lortzeko eta haien arreta bereganatzeko.

⁸ Oharra: audioaren intonazioaren grafiko hau egiteko PRAAT programa erabili da.

ONDORIOAK

Atal honetan, Bazen Behin bilduman aztertutako Koldo Amestoy ipuinen ahozko kontaketa erabilitako ezaugarrien (etenak, abiada, bolumenta eta intonazioa) azterketan jasotako emaitzak eta ondorioak bilduko dira, igorleak hartzaileari mezua helarazteko erabiltzen dituen estrategiak iker-tzen direlako. Hemen adierazten diren ondorioak beste ipuin kontalarietara hedatzeko, ipuin kontalarien lagina handitu eta ipuin mota desberdinak ere aztertu beharko lirateke.

Ipuin kontaketa zehar egiten diren etenaldiei dagokienez, ipuinaren testuaren puntuazio-ikurren bidez ipuinaren kontaketa (bai irakurritz gero, bai ahozko kontaketa eginez gero) egin behar diren etenak adierazten dira. Komaren kasuan, eten laburrak eta puntuaren kasuan eten luzeagoak. Hala ere, kontuan hartu behar da ipuin baten irakurketa laua eta kontaketa egitea ez direla jardura bera. Izan ere, kontaketa ipuinaren testuan markatuta dauden eten gehiago egiten dira. Ahozko kontaketa egiten diren eten kopurua ipuinen testuetan ezarrita dauden etenak baino altuagoa da. Beraz, ipuin testuetan etenak egiteko puntuazio-ikurrak adierazten ez diren arren, etenak egiten dira, izan ere, irakurketa adierazgarrian kontaketa bezala aritzea da egokiena gure ustez.

Hala ere, Koldo Amestoyk ipuin testuetan dauden puntuazio-ikurrek markatzen dituzten etenak baino gehiago egiteaz gain, egiten dituen eten horien denbora tartea ere aztertu beharra dago. Izan ere, koma dagoen lekuetan eten luzeak eta puntu dagoen lekuetan eten laburrak ere egiten dituen kasuak topa daitezke.

Eten desberdinen bidez, kontalariak gertakari desberdinak entzuleei helarazteko kontaketa abiada desberdinak erabiltzen ditu, besteak beste mantsoan, arrapaladan, zorrotz, leun hitz egitea. Honen bitartez, kontatzen dagoen gertakariaren erritmoa eta denborak entzuleei transmititzen die eta Eizagirrek (2015) dioena betetzen da ipuinetan.

Etenaldi luzeek kontatzen denaren misterioa eta interesa handitzea eragiten dute, esate baterako, Azeria eta Putrea ipuinean, putreak azeria zerura igotzen duenean, eten luze-luzeak egiten ditu hegaldiaren igoera eta hegan egitearen jardura geldoa eta adierazteko. Aitzitik, etenaldi laburrak egiten direnean, urduritasun, larritasun edo azkartasunaren interpretazioa izan daitezke, Martintxo eta Basajaunak ipuinean basajaunak gatzetxoaren atzetik korrika eta harrapatu nahian doazenean eten laburrak eta ebakiak egiten dira egoerari azkartasuna gehitzeko. Aitzitik, Azeria eta Putrea ipuinean, putreak azeria zerura igotzen duenean, eten luze-luzeak egiten ditu hegaldiaren igoera eta hegan egitearen jardura geldoa eta adierazteko.

Abiadari dagokionez, Koldo Amestoyk kontaturiko ipuinen ahozko kontaketa hiru abiada bereizi daitezke: kontalariak kontaketa zehar erabiltzen duen batez besteko abiada edo abiada arrunta, abiada geldoa/astiro

eta arina. Kontalariak ipuinean sortu nahi duen giroaren arabera, abiada arrunta, geldoa edo arina erabiltzen ditu. Aztertutako ahozko ipuinen kontaketa-abiada arruntean kontalariak segundo batean 1,5 hitz inguru esaten ditu. Haatik, abiada motelagoa erabiltzen duenean, hitz kopurua gutxitu egiten da (bataz beste 1,21 hitz/seg). Abiada azkarra denean, kontalariak segundo bakoitzeko esaten dituen hitzak 2,26 dira, abiada geldoa erabiltzen denean baino hitz bat gehiago.

Kontalariak inguruan sorrarazi nahi duen giroaren arabera abiada desberdinen erabilera egiten du. Abiada arrunta, abiada arina eta geldoaren arteko abiadatzat hartzen da, eta beraz, neutrotzat hartzen den abiada. Abiada murrizten denean, gertaerak geldoagoak bilakatzea edo misterioitsuak izateko asmoarekin egiten dira. Adibidez, harri-egilea ipuinean, lamiak harri-egilea hodei bihurtzen duenean eta harri-egilea zerua hodeien antzera zerua zeharkatzen duenean, abiada motelagoa da. Abiada azkartzen denean, berriaz, ipuinaren pasarteari bizitasuna eta intentsitatea areagotzea bilatzen da. Honen adibidea Azeria eta Putrea ipuinean, azeriak putrearen galdera erantzuten duenean eta zerutik erortzen denean kontaketa-abiadura handitzen da azeriaren larritasuna adierazteko.

Bolumenaren aldaketa, batez ere, ipuinean parte hartzen duten pertsonaien ahotsen desberdintasuna egiteko erabiltzen du. Hala ere, narratzaile moduan jarduten denean, ere bolumen bariazio batzuk ere nabarmendu daitezke. Bariazio hauek ez datoz beti bat auresandako arauarekin, entzulearen arreta deitzeko estrategia moduan erabiltzen dituelako. Esate baterako, kontatzen dagoenaren elementu bat nabarmendu nahi duenean, bolumena igo egiten du edo inork entzun behar ez duen zerbait esaten duenean, bolumena jaitsi egiten du narratzaile eta entzuleen arteko sekretu gisa.

Intonazioaren kasuan ere, Koldo Amestoyk ipuinen ahozko kontaketa-aren praktikara eramaten duenean, ez da auresandako araua betetzen. Izan ere, kontalariak bere ahotsaren intentsitateaz baliatuz eta esaldien ohiko intonazioari doinua aldatuz, kontalariak gertaera edo osagaia nabarmentzen du, oharkabean gelditu ez dadin.

Ikus daitekeenez, kontalariak ipuin kontaketa etenen, abiadaren, bolumenaren eta intonazioaren araua ez betetzea edo araua bortxatzea, entzuleengan efektua sortu nahi duelako da. Modu honetan, kontalariak balio pragmatikoa baliatzen du, komunikazioaren ekoizpenean eta interpretazioan parte hartzen duten elementuen eta hizkuntzaren erabilera desberdina egiten duelako (Herrero, 2006:25). Gauzak horrela, ipuin kontaketa eten, abiada, bolumen eta intonazio aldaketen konbinazioekin ipuinaren kontaketa umeen arreta momentu zehatzetan berenganatzea eta entzuleen interesa eta jakin-mina pizten du.

Hala ere, lan honetan ipuin kontalari bakarra (Koldo Amestoy) aztertu da, beraz, atal honetan bere estiloaren deskribapenaren ondorioak egin dira. Hori dela eta, lan honetan ahozko ipuin kontaketa bolumen, intona-

zio, eten eta abiadaren inguruan adierazten diren ideiak egiaztatzeko ipuin kontalari gehiago aztertu beharko lirateke, ezin baitira beste ipuin kontalariak dituzten estrategia eta tekniketara orokortu.

Jasotze-data: 2017/07/31

Onartze-data: 2017/11/22

Abstract

Telling stories to children has been considered very important, even in formal education. In this work oral techniques used in story accounting or reading were studied, by means of a theoretical and practical approach examining recorded stories. This corpus of three stories by the well-known storyteller Koldo Amestoy has been analyzed describing speed, breaks made by the storyteller, volume and intonation. To analyze it the theoretical criteria has been predicted and then tested if they agreed or not; describing through communication strategies the cases that did not coincide. In this way, teachers will know how to use strategies when telling stories, turning the story telling into something much more meaningful.

Keywords: *story, volume, intonation, speed, pauses, communication strategies, pragmatic value.*

Contar cuentos a los niños se ha considerado muy importante, incluso en la educación formal. En este trabajo se ha realizado un estudio de las técnicas orales utilizadas al contar y/o leer cuentos, a través de un acercamiento teórico-práctico y el examen de cuentos grabados. En este corpus, formado por tres cuentos del conocido cuentacuentos Koldo Amestoy, se ha analizado la velocidad, la cantidad de pausas realizadas, el volumen y la entonación. Para el análisis se predicen primero los criterios teóricos y después, se ha comprobado si coincidían o no; describiendo por medio de estrategias de comunicación en los casos que no coincidían. De este modo, el docente sabrá cómo utilizar las estrategias al contar cuentos, convirtiéndolo en algo mucho más significativo.

Palabras clave: *cuento, relato, volumen, entonación, velocidad, pausas, estrategias comunicativas, valor pragmático.*

Raconter des histoires aux enfants a été considérée comme très importante, même dans l'éducation formelle. Dans ce travail oral les techniques utilisées pour histoire comptables ou la lecture ont été étudiés, au moyen d'une approche théorique et pratique, examen des histoires enregistrées. Ce corpus de trois histoires par le célèbre conte Koldo Amestoy a été analysé en décrivant la vitesse, pauses faites par le conteur, le volume et intonation. Pour analyser les critères théoriques a été prédit et ensuite vérifié s'ils acceptaient ou non; décrire, au moyen de stratégies de communication, les cas qui ne coïncidaient pas. De cette façon, enseignants sauront comment utiliser les stratégies lorsque racontant histoires, transformant l'histoire racontant en quelque chose de beaucoup plus significatif.

Mots-clé : *histoire, volume, intonation, vitesse, pauses, stratégies de communication, valeur pragmatique.*

ERREFERENTZIA BIBLIOGRAFIKOAK

- Amestoy, K. eta Martinez, B. (1992). Bazen behin bilduma. Elkar.
- Añorga, P. (2012). Kontalariaren jarrera eta hizkuntz egokitzapena haurrei kontatzerakoan. *Mintzola Ahozko Lantegia*, X. alea, 43-57.
- Aurrekoetxea, G. (1997). Ahozko testuak transkribatzeko irizpideak. *Uztaro*, 87, 94.
- Bryant, S.C. (1984). *El arte de contar cuentos*. Bartzelona: Hogar del Libro.
- Colomer, T. (2001). La enseñanza de la literatura como construcción del sentido. *Lectura y vida: Revista latinoamericana de la lectura*. 22. alea, 1-19.
- De Sousa, S.S. (2012). *Los valores en narraciones infantiles y juveniles escritas en castellano y publicadas entre los años 2000-2007*. Euskal Herriko Unibertsitatea, Donostia. Tesi argitaragabea.
- Díaz de Gereñu, L. (2005). Ahozko kontaketa eta eskola jarduera. *Ikasteria: cuadernos de educación*, 14. alea, 31-42.
- Eizagirre, P. (2015). Jendaurreko irakurketa: ahoskera, azentua eta intonazioa. <http://aittu.net/>.
- Elorza, X. (koor.) (2009a). Solasean eta Jolasean: Ipuinen kontaketa Irakaslearen Liburuska. Habe-Eusko Jaurlaritza.
- Elorza, X. (koor.) (2009b). Solasean eta Jolasean: Eranskinak. Habe-Eusko Jaurlaritza.
- Escandell Vidal, M.V. (1996). *Introducción a la pragmática*. Bartzelona: Editorial Ariel.
- Gaminde, I. (2004). *Irakurketa ozenaren ezaugarriez*. Euskalingua, 5. alea, 26-32 orrialdeak.
- Gaminde, I., Aurrekoetxea, G., Etxebarria, A., Garay, U. eta Romero, A. (2014). *Ahoskera lantzeko argibideak eta jarduerak. Laguntzarako materiala: teoria eta praktika*. Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua.

- Gaminde, I., Goikoetxea, U., Bilbao, B., Pérez, K., Goikoetxea, J.L., Barrutia, E., Izagirre, E. eta Unamuno, M. (2005a). *Irakurketa ozena ebaluatzen irizpideak Bizkaian*. Mendebalde Kultura Alkartea Izaro bilduma I.
- Gaminde, I., Goikoetxea, U., Bilbao, B., Pérez, K., Goikoetxea, J.L., Barrutia, E., Izagirre, E. eta Unamuno, M. (2005b). *Irakurketa ozena Bizkaian lantzeko materialak*. Mendebalde Kultura Alkartea Izaro bilduma III.
- García-Arriola, E.A. (2014). *Ipuin literarioa heriotza lantzeko baliabide gisa*. Euskal Herriko Unibertsitatea.
- Herrero, J. (2006). *Teorías de pragmática, de lingüística textual y de análisis del discurso*. Cuenca: Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha.
- Jiménez-Frías, R., Gómez Rodríguez de Castro, F., Aguado Odina, T. eta Balles-teros Velázquez, B. (2001). *Cuéntame: el cuento y la narración en educación infantil y primaria*. Madril: Universidad Nacional de Educación a Distancia.
- Larringan, L.M. (1992). Ipuingintza: Komunikazioa eta praktika linguistikoa. *Euskera*, XXXVII (2. aldia) 497-505.
- Padovani, A. (1999). *Contar cuentos: Desde la práctica hacia la teoría*, Argentina: Editorial Paidós.
- Raines, S.C. eta Isbell, R. (2000). *Cómo contar cuentos a los niños: Relatos y actividades para estilar la creatividad e inculcar valores éticos*. Barcelona: Ediciones Oniro.